

ÇareSizsiniz!

“Kolektif Toplum Aklı Ne Diyor?”

Editör: Tınaz Titiz

Yard. Editör: Merve İnan

Derleyen: Zuhâl Mutlu

Editör: Tınaz Titiz
Yard. Editör: Merve İnan
Derleyen: Zuhal Mutlu

ÇareSizsiniz!
“Kolektif Toplum Aklı Ne Diyor?”

ISBN 978-625-7740-38-8

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

I. Baskı: Haziran 2024, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım AŞ
Saray Mah. 126 Cad. No: 20/A Kazan/ANKARA
Tel: (0312) 802 00 53-54

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Türk toplumunun “kolektif akıl” üretememe sorununu temsil eden bu görselde, çeşitli sosyal kesimleri temsil eden karakterler bir yapbozu tamamlamaya çalışıyorlar.

Ön Söz Yerine

Bu kitabın iki amacı var, birisi asıl diğeriye dolaylı. Asıl amacı, başta İstanbul olmak üzere yıkıcı depremlerin beklenildiği kentlerimizde, uzun erimli hedef olan “afet öncesine döne-bilme (resilience) kapasitesinin yükseltilmesi”ne kadarki zamanın herhangi bir anında -mesela bir hafta sonra- meydana gelebilecek -örneğin deprem formunda- bir afete karşı çok kısa ve kısa vadeli “yapılabilir” önlemleri kolektif bir akıl üreterek ortaya koymak.

Böylece, afet zararlarını önlemenin çarelerinin daima uzun vadeli bileşenlerini ileri sürerek, korunma stratejisinin çok kısa, kısa, orta ve uzun vadeli bileşenlerden oluştuğu gerçeğinin bilerek ya da bilmeden göz ardı edilmesini önlemek amaçlanıyor.

Kitabın dolaylı amacı ise, bana ulaşan aşağıdaki nahif üsluplu mektubun naif hedefi olan “yıkılan evi yeniden yapmak”:

Tınaz Amca,

Depremde yıkılan evimizi yeniden yapmak için yazdığım Kar Çorbası kitabımı okumanız Altın Bilezik projesini tanımama yol açtı. Kısa zamanda bu yolla ev yapmanın imkânsız olduğunu sizden duyunca biraz üzülmedim değil ama hayatın gerçeklerini gösterdiğin için de memnunum.

Aradan 6 ay geçti, bu zaman içinde sen ve vakıftaki arkadaşlarınız sayesinde Plotagon yazılımını önce annemin telefonuna, sonra da Necati amcamın hediye ettiği tablete kurdum. Kurdum diyorum ama Bayram Amcamın, Aynur öğretmenimin, Zuhul teyzemin yardımlarını da asla unutamam. Sonra da yazdığın replikleri seslendirerek vidyolar yaptım, her vidyo için de harçlık aldım. Kesenize bereket dolsun.

Yaşadığımız yibo konteyner kentteki diğer çocuklara da öğrendiklerimi öğreterek onların da Altın Bilezikten yararlanmalarına vesile oldum. Bundan mutluluk duyuyorum.

Senden çok şey öğrendim. En önemlisi de, bir şey istiyorsam ortaya bir değer koymam gerektiği, ama onun da başkalarının karşılığını ödemeye razı olacağı bir değer olmasıydı.

Önceleri kendi yazdıklarımın çok değerli olduğunu, 11 yaşında bir çocuğun yazdığı kitabın kapış kapış satılacağını düşünüyordum. Halbuki başımıza gelen deprem felaketi bizimle beraber binlerce aileye geldi. Benim kitapta yazdıklarımı fazlasıyla o insanlar da yaşadılar. Bunları bilen insanlar kitaba niçin para versinler.

Beyaz Nokta web sitesine bakarken milenyum mesajları adlı proje kafamda bir şimşek çaktırdı: Bütün yurdumuz depremle sallanıyor. Uzmanlarımız kıymetli bilgiler veriyorlar, ama bunlar için çok zaman lâzım. Eğer tüm şehirlerin iyi binalara kavuşuncaya kadarki dönemi daha az kayıpla geçirmemizi sağlayacak bir fikri olan değerli insanlar birer yazı yazıp bana hediye ederlerse ortaya herkesin hem merak edeceği hem de yararlanacağı bir kitap çıkar. Ben de bu yazıların düzenlenmesinde elimden geldiği kadar sana yardımcı olurum.

Nasıl basılır tam bilmiyorum ama Beyaz Nokta bu konuda yardımcı olur mu? Kitabın satılması yazarlarının tanınmış insanlar olmasına bağlı. Hatta sadece deprem uzmanları değil, başka ünlü kişiler de katkı yaparlar, kitabın değeri artar. Böylece ev parasının tamamına olmasa da bir parçasına katkım olur. Böyle kişilere ulaşma konusunda bana yardımcı olur musun? Cevabını beklerim. Ellerinden öperim.

Merve İnan, Akmercan OO, 5nci sınıf, Malatya-Akçadağ YİBO konteyner kent

Küçük bir çocuğun, yıkılan evlerini yeniden yapmak gibi bir amaca bu denli kararlılıkla tutunması, kitabın amacına yol açan ikinci neden oldu. Bunun üzerine tanıdığım kişilerden yardım istemek amacıyla aşağıdaki mektubu yazdım:

Sayın,

6 Şubat 2023 depremi sonrasında depremedelere -özellikle de çocuk ve gençlere- yardımcı olabilecek, ama aynı zamanda sürdürülebilirliği de olan bir yol ararken, sonradan Altın

Bilezik adını taktığımız fikir ortaya çıktı: “Çocuk ve gençlere, cep telefonları üzerinden erişilip öğrenmelerine yardımcı olmak yoluyla animasyon vidyoları üretmeleri ve bunların tarafımızdan satın alınması. Bu tür ürünleri ihtiyacı olabilecek kuruluşlara da duyurarak, aile bütçelerine katkılarını sağlamak (aynı zamanda da karşılıksız para kazanmama değerini de saklı içerikle vermek)”.

İşe girişince her çocuğun arkasında ayrı birer hikâye olduğunu, meselenin sadece harçlık kazandırmaktan ibaret olmadığını görmeye başladık. Belirli bir standartta yaşarken birdenbire gözünü kar altında sokakta açan ve ancak bir süre sonra 20 metrekairelik bir konteynere yerleşebilen kalabalık ailelerin en büyük özlemlerinin bir eve kavuşmak olduğuna şahit olduk.

Bu ailelerden birisinin 11 yaşında ve sıra dışı bir öğrenme yeteneğine sahip çocuğu Merve ve ailesiyle bu şartlar altında yaklaşık 7 ay kadar önce tanıştık. Bugüne kadarki süre içinde önce Merve, sonra onun aynı konteyner kentte yaşayan çocuklara -yine Merve'nin mentorluğu ile- erişildi. Şimdilerde Hatay'da benzer çalışmalara başlandı. Katılımcılar ve üretimleri için <https://bitly.co/NxwX>.

Yukarıda Merve'nin yazdığı bir mektup var. Kar Çorbası ile başladığı deneye bu defa yarısı kendine yarısı da bana ait yeni bir fikirle devam etmek amacıyla yazılmış.

Sizden bir isteğim, sizin uygun göreceğiniz uzunluk / kısalıkta, belirtilen konuda bir yazı yazıp, Merve'ye telif hakkını başıladığımızı da belirtmek. Diğer isteğim, tanıdıklarınız içinde tanınmış kişilerden benzer bir istekte bulunmanız.

Bu yolla belki kitle fonlamasının bir türünü gerçekleştirmeye katkımız olabilir.

Şimdiden teşekkürlerimle,

Kitabın açıklanan birincil amacına erişme yolunda, toplumumuzun harekete geçirmekte genellikle zorlandığı kolektif toplum aklını oluşturmak için değişik kesimlerin görüşleri derlendi. İlk bakışta salt uzmanlık konusu gibi görünse de

içindeki insan öğesinin ağırlığı nedeniyle, konuya farklı açılardan bakanlar da katıldı. Uzman, deneyim sahibi, depremzede, sanatçı bakış açıları neler yapıp nelerden kaçınacağımız konusunda yararışlı bir çerçeve çiziyor.

İlk canlıların 3.8 milyar, Homo sapiens'in ise 300,000 yıl kadar önce ortaya çıktığı uzun süreçte hep tekrarlanan "*türünün devamını sağlama*" amacının başlıca stratejisinin daima "*dayanışma*" olduğunu görüyoruz. O halde, bu denli çok denenmiş bir başarı anahtarının, *afetler sonrasında önceki durumlara dönebilme* açısından da geçerli olması kaçınılmaz görünüyor.

Bu sihirli anahtarın bir defa daha kullanımına destek veren sizlere teşekkür, ödenmesi gereken borcumuzdur.

1 Mayıs 2024, Kozyatağı

Tınaz Titiz

No	YAZARLAR	Sayfa No	Uzman (Yer.Bil.)	Uzman (Diğer)	Sanatçı	Depremzede	İş İnsanı	Kamu Yönetici	Yazar	Akademisyen	Deprem Gönüllüsü	STK Mensubu
1	Akurgal, Ali	1		x					x			x
2	Arpat, Esen	8	x					x		x		x
3	Aydoğan, Serhat	19		x						x		x
4	Bariş, Şerif	33	x					x		x		
5	Bitik, Onat	38		x								x
6	Bayram, Durmuş	44		x								x
7	Cengiz, Ramazan	48						x				
8	Cimşit, Hüseyin	49		x			x					x
9	Eczacıbaşı, Bülent	54		x			x		x			x
10	Gezen, Müjdat	59			x				x			x
11	Gürkan, Özlem	60		x							x	x
12	İnan, Merve	61				x			x			
13	Kantarci, Bülent	64		x			x	x				x
14	Karadoğan, Faruk	67		x				x		x		x
15	Komşuoğlu, Sezer	70		x				x		x		x
16	Maybach, Beyhan	74		x						x	x	x
17	Özdemiroğlu, Vedat	77			x				x			x
18	Polat, Ali Can	78							x			x
19	Saygılı, Necati	105		x								x
20	Şener, Sinan Mert	107		x				x		x		x
21	Titiz, Tınaz	123		x				x				x
22	Tüysüz, Okan	140	x					x		x		x
23	Tunçağ, Muzaffer	150		x				x	x			x
24	Uhri, Mehmet	162		x					x			x
25	Yüce, Uğur	166		x			x		x			x

Yukarıdaki isimler yazılarının telif haklarını Merve İnan'a başışlamışlar, Beyaz Nokta® Gelişim Vakfı da, M. İnan'ın yetkilendirmesine dayanarak kitabın, Pegem Akademi baskı öncesi hazırlık işlemi basım ve yayım işlerini gerçekleştirmiştir.

Yasal Feragat

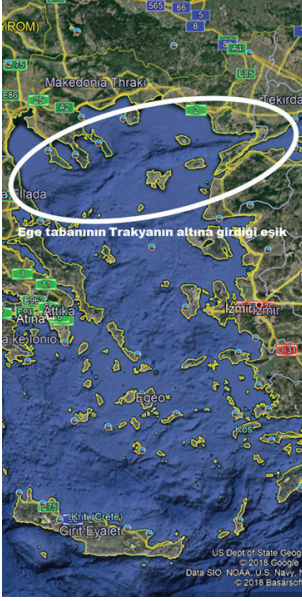
Bu kitap, çeşitli yazarlar tarafından yazılan yazılar, derleyici ve editörlerce bir araya getirilerek yayımlanmıştır. Kitapta yer alan yazılar, derleyici, editörler, Beyaz Nokta® Gelişim Vakfı'nın ve Pegem Akademi'nin görüşlerini veya tutumlarını yansıtmamaktadır.

Bu kitaptaki tüm fikirler ve görüşler, sadece yazarlarına aittir. Beyaz Nokta® Gelişim Vakfı, Pegem Akademi, derleyici veya editörler, kitapta yer alan herhangi bir bilgi veya görüşten dolayı herhangi bir sorumluluk üstlenmemektedir.

Bu kitap, bilgilendirme amaçlı olarak hazırlanmıştır ve herhangi bir profesyonel tavsiye olarak yorumlanmamalıdır. Herhangi bir konuda yasal veya tıbbi tavsiye almadan önce ilgili bir uzmana danışılması önemlidir.

Beyaz Nokta® Gelişim Vakfı, Pegem Akademi, derleyici ve editörler, bu kitabın içeriğinde yer alan herhangi bir hata-dan veya eksiklikten dolayı sorumlu tutulamaz.

Ali Akurgal
Elektrik Y.Müh.
AKURGAL Danışmanlık

Jeolog değilim. Deprem bilimi ile en ufak yakınlığım yok. Ama deprem bilincim var. Bizim eve internet geldiğinde (o zaman 176 mı ne bir numara çevirip bağlanırdık) ilk bilgisayarın internet sayfasında “sık kullanılanlar listesi”ne Kandilli Rasathanesi’nin depremler sayfasını koymuştum. Aşım de “bu ne, niye buraya koydun?” diye sormuştu. Ben de “olan depremlere arada sırada baktığımı” söylemiştim. Zaman içerisinde depremlerin oluş deseni (pattern) hakkında bir fikrim olmaya başladı.

1999 depreminden sonra da bu site-deki verileri kaydedip, analiz ederek, artçı tahminlerinde bulundum.

3 tane (demek ki aynı anda üç ayrı yerde deprem odağı -epi-center- vardı) birbirini içine geçmiş deprem dalgası buldum. Artçı dediğimiz ana depremi izleyen depremler, eşit zaman aralıkları ile ve $(\sin x / x)$ eğrisine uyarak sönümlenen kuvvette olurlar. Doğada her hareket böyledir. Sudaki dalgalar da buna uyar. Zaman ve kuvvet hesapladım. Yeri de bölge olarak belirttim. Örneğin, akşam komşulara, “bu gece saat 04:00 - 06:00 arası Adalar’da 6-6.2 kuvvetinde bir deprem bekliyorum, yıkıcı olmayacak, ama çok korkacaksınız, çünkü yakın” dedim. O saatlerde de kalkıp çay hazırladım. Deprem oldu, komşular geldiler. Çay servisi yaptım. Tam o sırada benim o dönem Netaş’ta patronum olan ve iki sokak ötede oturan Suat Baysan, hışımla geldi ve bana

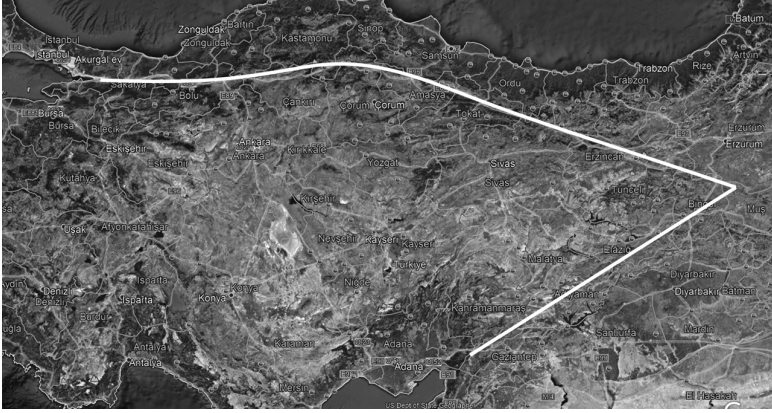
sanki suçlusu benmişim gibi “bu daha ne kadar böyle sürecektir” diye çıkıştı. Ben de “merak etme Suat, musluğu kapattım, artık bu sondu” dedim. Komşular gülmeye başladılar. Suat da mahcup oldu elbette.

Bu anıyı, depreme ilgimi tanımlamak için anlattım. Şimdi gelelim esas analize. Bu analizi bugüne kadar hiçbir jeolog veya deprem bilimciden duymadım. Dolayısıyla geçersiz de olabilir. Bu sıralar Celal Şengör’e gideceğim. Babamı sevip sayar, kendimi tanıtmaya gideceğim. Ama onunla bu konuya girmek istemem. “Çizmenin koncunu geçmemeye” dikkat ederim.

Önce açık bilgi:

Afrika kıtası, daha doğrusu Arabistan ana karası kuzeye doğru ilerliyor. Akdeniz’i sıkıştırıyor. Bunun sonucu, Akdeniz tabanı kuzeye doğru baskı yapıyor.

Ege deniz tabanı kuzeye doğru ilerliyor ve fakat kuzey ucu Trakya ve batıya devamı olan Avrupa kıtasının altına girmiş, saplanmış kalmış durumda. Bu nedenle, baskının geldiği Girit’ten başlayıp İzmir dolaylarına kadar çokça deprem oluyor. Anadolu’nun batı ucunu sıyırtarak kuzeye kayan Ege tabanı, burada ufak kırılmalara neden oluyor. Anadolu, Adana-Muş arasına çekeceğiniz bir çizgi ve Kuzey Anadolu fayı olarak bildiğimiz, Muş-İzmit arasındaki yay şeklindeki ikinci bir çizgi ile kuzeyi ve doğusundaki kara parçasından ayrılır. Kuzey taraf Orta Avrupa’daki Alp’lerden Orta Asya’daki Himalaya’lara uzanan, aşağı yukarı tek parça bir kütle. Arap ana karası güneyden bastırıldığında Adana-Muş arasındaki bölge, bu güneyden kuzeye doğru olan baskıyı doğudan batıya doğru bir harekete çeviriyor (üçgen etkisi). Bunu sağlayan eğik kırığı, herhangi bir coğrafi haritada ya da uydu görüntüsünde görebilirsiniz.

Dolayısıyla Anadolu, biz AB'ye yakınlaşmaya siyasi olarak ne kadar uzak dursak da her sene 2.5cm batıya doğru ilerliyor. İzmir dolaylarında, bu batıya ilerleme ile Ege tabanının kuzeye doğru sıkışması, buradaki çıtır çıtır kırılmalara neden oluyor.

Ama kuzeyde, Himalaya'lerden Alp'lere uzanan kütleli sıyırtarak batıya ilerleyen Anadolu, bu keşiğin pürüzsüz olması nedeniyle takılıp, onu iten baskı takıldığı yeri kırana kadar bekliyor. Kırılınca da 2.5 metre gibi bir "atım" ile ilerliyor. 1999'da bu 2.65 metre oldu. Ancak, kuzeydeki bu hareketin dayandığı yer, gene Ege tabanı. Üstelik, Ege tabanı tam bunun dayandığı yerde Trakya'nın altına sıkışmış olduğu için bir yere kıpırdamıyor. Dolayısı ile Marmara'da durum karışık.

Buraya kadar olan, hep anlatılan üzerinde uzlaşmış bilgi. Şimdi gelelim benim yorumuma; bunu başkasından duymadım:

Marmara içinde, batısı sıkışmış (kilitli), doğusu da ha bire batıya ittiren yapı nedeniyle, bana göre taban önce kıvrılarak tepeler oluşturmuş, sonra bu tepelerin yükselmesi ve belli büyüklüğe ulaşması ile daha fazla bükülemeyerek kırılmış. Kırılmış, çünkü taban aşırı sert. Marmara, mermer ile özdeş. Taban mermer. Mermeri bükemezsiniz, kırılır. Kırılınca, deniz içerisinde görmediğimizden bilmediğimiz iki sırt oluşmuş.